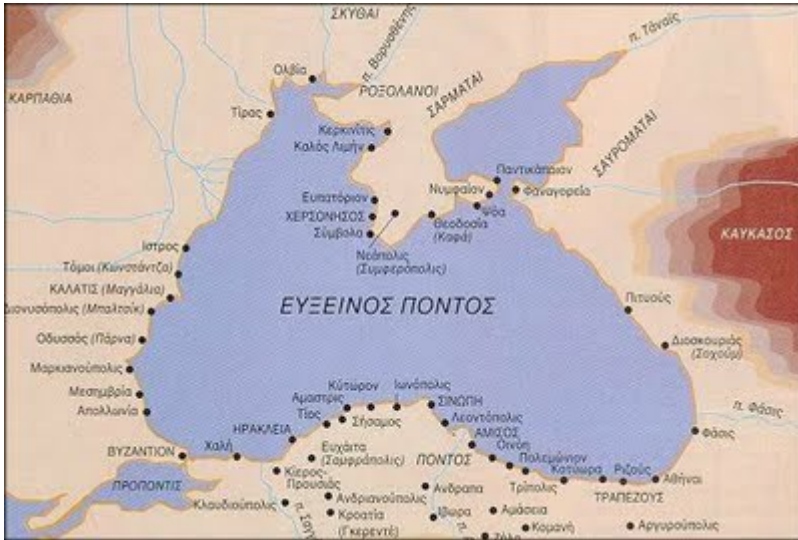

Κρυπτοχριστιανοί και Ελληνόφωνοι στον Ιστορικό Πόντο

/ [Ορθόδοξη πίστη](#)

Πλειοψηφία στον Όφι και στην Τόνια μέχρι και τον 16ο αιώνα. Τουρκοκρατία, γενοκτονία, ανταλλαγή πληθυσμών. Μένουν ακόμα 500.000 Ελληνόφωνοι;

Η μαρτυρία του Ομέρ Ασάν.

ΤΟ 1923 έπαψε επισήμως να υφίσταται ελληνική παρουσία στην Τουρκία, με μοναδική εξαίρεση τους Έλληνες της Πόλης, της Ίμβρου και της Τενέδου. Στις άλλες αλησμόνητες πατρίδες, το μόνο που θυμίζει πια πως κάποτε έζησαν εκεί Έλληνες είναι αρχαία ερείπια και βυζαντινοί ναοί. Μα πλάι στην περήφανη μοναξιά των μνημείων μας, μια άλλη ελληνική μαρτυρία άρχισε να ξεπροβάλλει τα τελευταία χρόνια, κρυφά και σιωπηλά, αλλά με σώμα και ψυχή. Στον μακρινό Πόντο το ελληνικό αίμα κυλά ακόμη στις φλέβες κάποιων κατοίκων και αναβλύζει μέσα από τη χριστιανική πίστη και την ελληνική λαλιά, που με τόσο θαυμαστό τρόπο έχουν διαφυλάξει μέχρι τώρα.

Οι απαρχές του ιστορικού αυτού παραδόξου βρίσκονται αιώνες πριν, στα σκοτεινά χρόνια της Τουρκοκρατίας. Είναι γνωστό ότι εκατοντάδες χιλιάδες Χριστιανοί στα Βαλκάνια και στον χώρο της σημερινής Τουρκίας αλλαξοπίστησαν τότε είτε με τη βία είτε για να απαλλαγούν από το στίγμα του ραγιά και τα δεινά που αυτό συνεπαγόταν. Τα κατάλοιπα των εξισλαμισμών εκείνων τα συναντούμε σήμερα στους Μουσουλμάνους της Βοσνίας, στους Αλβανούς, στους Πομάκους της Δυτικής Θράκης. Εδώ, όμως, θα ασχοληθούμε με τους Έλληνες του Πόντου,

ιδιαίτερα δε με τους Ποντίους του Όφειας και της Τόνιας, όπου επιβιώνουν μέχρι σήμερα κρυπτοχριστιανοί και ελληνόφωνοι “Τούρκοι”.

Μέχρι τα μέσα του 16ου αι. οι Έλληνες των περιοχών αυτών αποτελούσαν σχεδόν την απόλυτη πλειονότητα σε σχέση με τους Τούρκους. Στον Όφι, για παράδειγμα, απογραφή του 1515 κατέγραψε 2.352 χριστιανικές οικογένειες και μόλις 50 μουσουλμανικές! Η εικόνα, όμως, θα αλλάξει άρδην μέσα σε έναν αιώνα. Η τυραννική συμπεριφορά των ντερεμπέδων*, που κυριάρχησαν στην περιοχή για 25 χρόνια, οδήγησε σε τέτοια απελπισία τους κατοίκους, ώστε όσοι μπορούσαν μετοίκησαν, ενώ οι υπόλοιποι έγιναν μουσουλμάνοι. Στα τέλη του 17ου αι. ο Όφης ήταν πια μια αμιγώς μουσουλμανική περιοχή, η παράδοση μάλιστα αναφέρει πως ο ίδιος ο επίσκοπος όχι μόνο αλλαξοπίστησε, αλλά ενθάρρυνε και το ποίμνιό του να κάνει το ίδιο!

Καθώς όμως η μεταστροφή στη λατρεία του Αλλάχ ήταν καταναγκαστική και όχι πηγαία, στον Πόντο, όπως και σε όλο τον τουρκοκρατούμενο ελληνισμό, γεννήθηκε το φαινόμενο του Κρυπτοχριστιανισμού. Φαινομενικά, οι αρνησίθρησκοι μεταμορφώνονταν σε τυπικούς Μουσουλμάνους, άλλαζαν όνομα, προσεύχονταν σε τζαμιά. Κρυφά όμως, στο σπίτι τους, έκαναν τον σταυρό τους, ασπάζονταν χριστιανικές εικόνες, καλά κρυμμένες, και το πιο σημαντικό διατηρούσαν άσβηστη την πατρογονική πίστη και στα παιδιά τους. Δυστυχώς δεν ήταν λίγες οι φορές που η διπλή ζωή των ανθρώπων αυτών αποκαλυπτόταν. Φρικτές ήταν οι τιμωρίες που επέβαλλαν οι τουρκικές αρχές σ’ αυτές τις περιπτώσεις και πλήθος νεομαρτύρων προστέθηκαν στο αγιολόγιο της Ελληνικής Εκκλησίας.

Παρά το καθεστώς φόβου και ανασφάλειας, ο Κρυπτοχριστιανισμός κατόρθωσε να διανύσει 300 ολόκληρα χρόνια. Το 1914, οι Έλληνες του Πόντου υπερτερούσαν αριθμητικά έναντι των Τούρκων κατοίκων, αφού ήταν περισσότεροι από 900.000. Στον πληθυσμό αυτό συνυπολογίζονται 190.000 Μωαμεθανοί Έλληνες και 43.000 (!) κρυπτοχριστιανοί, που ζούσαν κυρίως στις περιοχές Όφειας, Τόνιας, Νικόπολης και Ματσούκας. Τώρα, όμως αρχίζει η γενοκτονία, η εξολόθρευση με κάθε μέσο του ελληνικού στοιχείου. Μέσα στη δίνη και στον πανικό των δίσεκτων εκείνων χρόνων, πολλοί ήταν και πάλι οι Έλληνες που μπροστά στο φάσμα της πείνας, της εκτόπισης και του θανάτου, αλλαξοπίστησαν. Κάποιοι άλλοι πήραν τη ρωσική υπηκοότητα διασφαλίζοντας έτσι και την πίστη και τη σωτηρία τους ή προσχώρησαν προσωρινά σε άλλα χριστιανικά δόγματα.

Φωνές αγωνίας φτάνουν στο Πατριαρχείο και εκθέσεις αυτοπτών περιγράφουν λεπτομερώς το αδιέξοδο στο οποίο ήταν εγκλωβισμένοι οι Έλληνες Πόντιοι: “Οι προσχωρήσεις στο Ισλάμ δεν μπορούσαν πλέον να μετρηθούν, γιατί οι Τούρκοι εκμεταλλεύονταν τη φτώχεια, την πείνα, το κρύο και την απελπισία. Με 100

δράμια ψωμί μπορούσε να “αγοράσει” κανείς ένα νέο κορίτσι για μια νύχτα και με ένα πιάτο φακές, την προσχώρηση στο Ισλάμ. Στα χωριά της Τοκάτης, οι άνδρες θανατώνονταν ή πέθαιναν από την πείνα. Γυναίκες και παιδιά αναγκάζονταν με τη βία να προσχωρήσουν στο Ισλάμ. Του πλούσιου Έλληνα Λογγίνου από το χωριό Καρακεβεσίτ του άρπαξαν όλη την περιουσία και τον ανάγκασαν να γίνει αποστάτης. Αναγκάστηκε επίσης να εγκαταλείψει τη γυναίκα του και να παντρευτεί την Τουρκάλα Αϊσέ” (έκθεση που υποβλήθηκε στο Πατριαρχείο, 1918/19). Από άλλη επιστολή, που συνέταξε ο μητροπολίτης Σαμψούντας Γερμανός, πληροφορούμαστε ότι το 1917/18 οι κάτοικοι δύο χωριών της Σινώπης εξισλαμίσθηκαν, συμπεριλαμβανομένου ενός ιερέως που μετονομάστηκε Αλή.

Μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών

Ο ελληνικός πληθυσμός, που γλίτωσε από τις σφαγές και τους ναζιστικούς μηχανισμούς εξόντωσης που εμπνεύστηκε ο τουρκικός εθνικισμός, πήρε, το 1923, τον δρόμο για την Ελλάδα. Το ίδιο και όλοι σχεδόν οι Τούρκοι που ζούσαν έως τότε στη χώρα μας αναχώρησαν για τη μητρόπολή τους. Την ανταλλαγή αυτή των πληθυσμών όριζε η Συνθήκη της Λωζάνης, η οποία όμως είχε μία μεγάλη παράλειψη: η μόνη προϋπόθεση που έκρινε το ανταλλάξιμο των πληθυσμών ήταν η θρησκεία. Κανένα άλλο κριτήριο δεν ελήφθη υπόψη. Περιφρονήθηκαν έτσι καταγωγή, γλώσσα, ήθη-έθιμα, πολιτισμός, λαϊκό αίσθημα, δηλαδή όλα εκείνα τα ειδοποιά γνωρίσματα που μαζί με τη θρησκεία συνιστούν την έννοια του έθνους. Πολλοί ήταν τότε οι κρυπτοχριστιανοί που ομολόγησαν την πραγματική πίστη τους και μετοίκησαν στην Ελλάδα. Κάποιοι άλλοι δίστασαν να κάνουν το ίδιο σε μία εποχή παθών και εθνικού μίσους ή προτίμησαν το σίγουρο παρόν τους από το αβέβαιο μέλλον της προσφυγιάς. Αλλού, τέλος, στα απομακρυσμένα χωριά του Πόντου, δεν έγινε καν γνωστή η δυνατότητα μετοίκησης.

Εύλογο είναι λοιπόν το ερώτημα τι απέγιναν οι Έλληνες που παρέμειναν στην Τουρκία; Διατήρησαν την κρυφή χριστιανική πίστη τους; Εξακολουθούν να μιλούν την ελληνική γλώσσα; Κι ακόμη, τι δρόμο ακολούθησαν οι Ελληνίδες που παντρεύτηκαν με τη βία ή αυτοβούλως Τούρκους; Πώς ανέθρεψαν τα παιδιά τους; Κατά πόσο διατηρήθηκαν ζωντανά τα βιώματα της χριστιανικής αγωγής στα ελληνόπουλα που δεν μπόρεσαν να φύγουν και μεγάλωσαν σε τουρκικές οικογένειες;

Δυστυχώς καμία επίσημη απάντηση δεν μπορεί να δοθεί. Η Τουρκία είναι μεν ένα πολυεθνικό κράτος, εξακολουθεί όμως να μη σέβεται τις θρησκευτικές και εθνικές ιδιαιτερότητες των υπηκόων της. Δεν θα ακούσουμε ποτέ ανοιχτή ομολογία από κρυπτοχριστιανούς ούτε κανείς θα δηλώσει ποτέ στις τουρκικές αρχές τα δύο ονόματά τους, το τουρκικό και το ελληνικό. Αμέτρητες όμως είναι οι μαρτυρίες

που φανερώνουν πως ο ελληνισμός ζει ακόμη στον Πόντο, με μια μορφή τόσο ιδιότυπη και γοητευτική.

Ο Κώστας Φωτιάδης, που έχει εντρυφήσει στο θέμα αυτό, γράφει πως ο ίδιος συνάντησε στη Γερμανία Τούρκους μετανάστες από την περιοχή του Όφως, που μιλούσαν άπταιστα την ποντιακή διάλεκτο, την αρχαιότερη σωζόμενη μορφή της ελληνικής γλώσσας. Οι Τούρκοι εργάτες τον πληροφόρησαν πως τα ποντιακά έθιμα διατηρούνται ακόμη και πως υπάρχουν πολλά ελληνικά επώνυμα με τουρκικές καταλήξεις (Αντώνογλου, Φώτογλου, Παπάζογλου κ.ά.). Ένας από τους Τούρκους εκείνους, ο οποίος δεν θέλησε να αποκαλύψει το όνομά του (γιατί άραγε;), ήταν ιδιαίτερα διαφωτιστικός: “Υπάρχουν ακόμη πολλοί κρυπτοχριστιανοί στον Όφι. Μέχρι το 1923 δεν είχαν καθόλου προβλήματα με την άσκηση της θρησκείας τους. Μπορούσαν για τον σκοπό αυτό να πηγαίνουν σ’ ένα διπλανό χωριό. Σήμερα μόνο η Κωνσταντινούπολη προσφέρει μια λύση, μια και μόνο εκεί υπάρχουν ορθόδοξες εκκλησίες. Η τέλεση χριστιανικού γάμου στην Κωνσταντινούπολη παρουσιάζεται ως γαμήλιο ταξίδι. Για τη βάπτιση επίσης μερικές φορές γίνεται ένα τέτοιο ταξίδι. Δύσκολο είναι ασφαλώς να γίνει κάτι στην περίπτωση κηδείας”. Και σαν κορωνίδα όλων αυτών ακούστηκε στα ποντιακά και ο καταλυτικός λόγος κάποιου άλλου Τούρκου εργάτη: “Εμείς απ’ εσάς είμαστε”!

Συγκλονιστικές είναι και οι εμπειρίες που έζησαν Πόντιοι, όταν άρχισαν, 30 χρόνια πριν, να επισκέπτονται ομαδικά τον τόπο τους. Μια γυναίκα που πήγε το 1979 στη Μονή Σουμελά κατέθεσε την εξής μαρτυρία: “Στο μοναστήρι της Σουμελά ήρθαν μαζί μας τρεις Τούρκοι φοιτητές, που πουλούσαν αναμνηστικές κάρτες. Ένας από αυτούς, χωρίς να το καταλάβουν οι άλλοι, ήρθε μαζί μας στην εκκλησία, έκανε το σταυρό του και έμεινε όση ώρα παρακολουθούσαμε τη Λειτουργία”. Σε κάποιο άλλο ταξίδι, το 1980, οι Έλληνες εκδρομείς χόρεψαν με τους Τούρκους Ποντίους υπό τους ήχους της ποντιακής λύρας και απόλαυσαν τη φιλοξενία που αφειδώς τους πρόσφεραν οι ντόπιοι. Όταν έφτασε η ώρα του αποχαιρετισμού, ένας Τούρκος είπε κλαίγοντας στον πρόεδρο του ποντιακού συλλόγου: “Τι να κάνω εγώ μ’ αυτούς εδώ; Ή μείνετε και εσείς εδώ ή πάρτε με μαζί σας”. Ο άνθρωπος αυτός είχε γεννηθεί 20 ολόκληρα χρόνια μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών κι όμως η συναίσθηση της κοινής καταγωγής και τα διδάγματα των γονιών του τον είχαν κάνει να νιώθει τους μακρινούς Έλληνες αδελφούς του πιο κοντά από τους Τούρκους συμπολίτες του. Σε άλλη εκδρομή, κάποιος ταξιδιώτης ρώτησε έναν ντόπιο αν υπάρχουν “κλωστοί” (κρυπτοχριστιανοί) στον Πόντο. Κι εκείνος δεν δίστασε να του απαντήσει με τον δικό του τρόπο, γράφοντας σε ένα σπιρτόκουτο το όνομά του: “Γεώργιος - Αχμέτ”. Άλλο ένα τεκμήριο από τα πολλά είναι κι αυτό που έζησαν Πόντιοι από τη Θεσσαλονίκη στην Τραπεζούντα. Βρίσκονταν στο σπίτι μιας ντόπιας οικογένειας, όταν ήρθε η ώρα του ύπνου. Η οικοδέσποινα άνοιξε το

σεντούκι για να πάρει στρώματα, αφήνοντας να αποκαλυφθούν τα ακλόνητα πειστήρια της καταγωγής της: εικόνες, καντήλια και μια ελληνική σημαία!

Γνήσιοι και εξισλαμισμένοι Τούρκοι

Το σμίξιμο όμως των παλιών συντοπιτών φαίνεται πως ενόχλησε τους γνήσιους Τούρκους της περιοχής. Σε μια άλλη εκδρομή του συλλόγου Ποντίων της Βέροιας, ένας ταξιδιώτης που γνώριζε την τουρκική, άκουσε έναν ντόπιο να λέει άγρια στους συγχωριανούς του: “Τι θέλουν κι έρχονται κάθε τόσο ξανά αυτοί εδώ; Μήπως θέλουν να σας πάρουν μαζί τους;” Η καχυποψία των γνήσιων Τούρκων απέναντι στους απογόνους των εξισλαμισμένων κατοίκων εκφράζεται ακόμη στην καθημερινή συμβίωσή τους. Τέτοια χροιά έχει η λέξη “κιλίτς μουσουλμάν” (=αυτοί που εξισλαμίσθηκαν με το σπαθί), που απευθύνεται στους ελληνόφωνους κατοίκους του Πόντου και εκφράζει τη δυσπιστία των υπολοίπων για τις θρησκευτικές και εθνικές πεποιθήσεις τους. Στα αστυνομικά χρονικά υπάρχει και ένα περιστατικό που καταμαρτυρεί αυτό το κλίμα καχυποψίας και εχθρότητας ακόμη. Τον Φεβρουάριο του 1976 δύο Τούρκοι μετανάστες στη Δανία σκότωσαν ένα συμπατριώτη τους. Το επιχείρημά τους στο δικαστήριο ήταν ότι το θύμα αποδοκίμαζε την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, είχε στο σπίτι του ελληνική σημαία και γενικώς πρόσβαλλε το τουρκικό κράτος.

Η εισβολή στην Κύπρο, το καλοκαίρι του 1974, αποκάλυψε επίσης δύο τουλάχιστον περιπτώσεις κρυπτοχριστιανών του Πόντου. Ο Τούρκος στρατιώτης Τουρσούν Ιμπεξή λιποτάκτησε από τον τουρκικό στρατό και διαβεβαίωσε πως στην Τουρκία υπάρχουν πολλοί κρυπτοχριστιανοί και πως η καρδιά τους χτυπάει πιο γρήγορα, μόλις ακούσουν έστω τη λέξη Ελλάδα. Στην εφημερίδα “Θεσσαλονίκη” (30-8-1984) καταγράφηκε ένα ακόμη συνταρακτικό περιστατικό “Τούρκος βαπτίστηκε σε ηλικία 52 ετών. Η μητέρα του ήταν Ελληνίδα κρυπτοχριστιανή και εξαιτίας των σφαγών της Σμύρνης αλλαξοπίστησε”. Προφανώς η γυναίκα αυτή ανέθρεψε χριστιανικά τον γιο της, ο οποίος το 1974 στρατολογήθηκε από τον τουρκικό στρατό στον πόλεμο της Κύπρου. Αυτομόλησε, όμως, στους Έλληνες και σήμερα ζει στην Ελλάδα.

Δεν είναι λοιπόν μόνο οι Πόντιοι της Ελλάδας που αναζητούν την επαφή με τις ρίζες τους. Οι ελληνόφωνοι κρυπτοχριστιανοί του Πόντου, επιχειρούν μακρινά ταξίδια στην Κωνσταντινούπολη, για να βαπτιστούν και να παντρευτούν χριστιανικά. Φέρνουν ακόμη χώμα από τους τάφους των συγγενών τους για να το ευλογήσει ιερέας, τελώντας έτσι μια συμβολική χριστιανική κηδεία. Κάποτε φτάνουν μέχρι και την Ελλάδα, για να ευλογήσουν τις εικόνες τους ή να τις χαρίσουν στην Παναγιά Σουμελά. Και κάποιοι λίγοι, όσοι έχουν τη δύναμη, εγκαταλείπουν τη ζωή στην Τουρκία και εγκαθίστανται στην Ελλάδα. Ακόμη και

Πόντιοι που έχουν πια σχεδόν αφομοιωθεί στο τουρκικό περιβάλλον διατηρούν επικοινωνία με τους Ελλαδίτες συγγενείς τους, αφού πολλές ήταν οι οικογένειες που χωρίστηκαν στα ταραγμένα χρόνια των διωγμών και της ανταλλαγής.

Και τι έχει να πει η άλλη πλευρά για όλα αυτά; Για τους κρυπτοχριστιανούς τίποτα, αφού φυλάνε τόσο προσεκτικά το μυστικό τους. Για την ελληνοφωνία, όμως, που δεν μπορεί να κρυφτεί, οι Τούρκοι για άλλη μια φορά έχουν επιστρατεύσει ψευδείς “ιστορικές” θεωρίες. Προσπαθούν λοιπόν να πείσουν τους εξισλαμισμένους ελληνόφωνους, ότι είναι απόγονοι αρχαίων Τούρκων και όχι Ελλήνων, αφού οι τελευταίοι έμειναν τάχα στα παράλια και δεν πλησίαζαν τα βουνά. Απλώς εξελληνίστηκαν στη συνέχεια. Βέβαια, πώς έγινε αυτό αφού ούτε δρόμοι υπήρχαν που να συνδέουν τα παράλια με τις ορεινές περιοχές της ενδοχώρας, δεν μας το εξηγεί η “επιστημονική” αυτή θεωρία. Αυτή είναι μόνο μία όψη της τουρκικής εξήγησης, η οποία επίσης ανάγει την προέλευση της λύρας και των ποντιακών χορών στην Κεντρική Ασία και ονομάζει Τούρκους όλα τα φύλα της Ανατολής που αναφέρουν ο Ηρόδοτος και ο Ξενοφών (Σκύθες, Χαλδαίοι, Καρδούχοι κ.ά.). Η θεωρία αυτή του “παντουρκισμού” έχει γίνει και πράξη. Από το 1964 τα ελληνικά τοπωνύμια του Πόντου άρχισαν να αντικαθίστανται από τουρκικά και το 1991 καταργήθηκε και το τελευταίο ελληνικό όνομα.

Νέα γενιά ελληνοφώνων

Ωστόσο, η οργανωμένη προπαγάνδα δεν έχει κλονίσει μέχρι τώρα την αυτογνωσία και δεν έχει σβήσει τα ελληνικά ίχνη από τις συνειδήσεις των εξισλαμισμένων Ποντίων. Έκθεση του γερμανικού πανεπιστημίου του Τύμπιγκεν αναφέρει δεκάδες ελληνόφωνα χωριά ή οικισμούς γύρω από την Τόνια και τον Όφι. Οι κάτοικοί τους ονομάζουν τη γλώσσα τους “ρωμαίικα” και προσαρμόζουν κάθε ξένο στοιχείο στην ελληνική τυπολογία, π.χ. μετατρέπουν το τουρκικό atla(=προχωρώ) σε ατλαεύω. Στα μουσουλμανικά επίσης ονόματα δίνουν ελληνικές καταλήξεις (Κεμάλης αντί Κεμάλ, Μεμέτης αντί Μεμέτ κ.ά.). Οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται και “Ρωμαίοι” και “Τούρκοι”. Το πρώτο για την ελληνοφωνία τους, το δεύτερο για την υπηκοότητά τους. Στη συνείδηση των ανθρώπων αυτών ο Ρωμαίος δεν παραπέμπει απαραίτητα στον Γιουνάν (=Ελλαδίτης), αν και η επαφή με Ελλαδίτες Ποντίους τους έχει κάνει να αισθάνονται σαν “καρποί από το ίδιο δέντρο”.

Η νέα γενιά των εξισλαμισμένων, βιώνοντας το αίσθημα του “διαφορετικού”, επιλέγει ανάμεσα σε δύο κυρίως τρόπους αντίδρασης. Κάποιοι δραστηριοποιούνται σε κινήματα αμφισβήτησης κατά της τουρκικής εξουσίας, όπως ο Σινάν Κουκούλ, εγγονός κρυπτοχριστιανού και υπαρχηγός αριστερής οργάνωσης (σκοτώθηκε το 1992 από την τουρκική αστυνομία). Κάποιοι αναζητούν απλώς την πραγματική τους ταυτότητα και προσπαθούν να ισορροπήσουν αυτές τις τόσο ασυμβίβαστες

για μας ιδιότητες του Έλληνα και του Τούρκου, του Χριστιανού και του Μουσουλμάνου.

Ο Ομέρ Ασάν, ελληνόφωνος Τούρκος επιστήμονας και πολιτικός, φαίνεται πως ακολούθησε και τις δύο οδούς. Μέλος της τουρκικής Αριστεράς και γιος παλαίμαχου Τούρκου κομμουνιστή, εξέδωσε το 1996 το βιβλίο του “Ο πολιτισμός του Πόντου” που μεταφράστηκε πρόσφατα και στα ελληνικά. Ο συγγραφέας μίλησε σε αθηναϊκή εφημερίδα για τους σημερινούς ελληνόφωνους του Πόντου. Ζουν σε 60 χωριά της Τραπεζούντας, κυρίως στην περιοχή του Όφι, και με συντηρητικούς υπολογισμούς φτάνουν τις 300.000. Αυτό που παρακίνησε τον Ασάν να μελετήσει την ιδιαίτερη πατρίδα του και να ανακαλύψει την ταυτότητά του ήταν η ποντιακή γλώσσα του. “Στο χωριό, στην πόλη, στο σχολείο μας έμαθαν ότι είμαστε Τούρκοι. Στη γειτονιά, στο σχολείο, στη δουλειά μιλούσαμε τα τουρκικά. Όμως, στο σπίτι, στο χωριό, η γιαγιά, ο παππούς μου, όλοι στην οικογένεια μιλούσαν μεταξύ τους τη γλώσσα που ονομάζανε ρωμαίικα. Επομένως τι είμασταν εμείς; Ρωμιοί ή Τούρκοι;” Η απάντηση ήρθε για τον Ασάν το 1993, όταν τον προσκάλεσαν σε ποντιακό πανηγύρι στην Καλλιθέα Αττικής. “Τα όσα είδα και οι ήχοι που άκουσα κυριολεκτικά μου άλλαξαν τη ζωή. Με είχε εκπλήξει το γεγονός ότι εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά από τη γη που γεννήθηκα, άκουσα τραγούδια στη γλώσσα των προγόνων μου με τη συνοδεία της λύρας, ότι χόρεψα μαζί με άγνωστους ανθρώπους σε μια άλλη χώρα και ότι μπορούσα να μιλώ και να συνεννοούμαι στα ποντιακά, τα οποία νόμιζα ότι ήταν μια γλώσσα που δε χρησιμεύει σε τίποτα”.

Το ποιο θα είναι το μέλλον των ελληνόφωνων μουσουλμάνων, των κρυπτοχριστιανών και των τουρκόφωνων Ρωμιών του Πόντου δεν μπορεί εύκολα να το μαντέψει κανείς. Η τελευταία ομάδα ειδικά δεν μπορεί να μελετηθεί γιατί η ομογλωσσία καθιστά δυσδιάκριτη τη διαφορά από τους υπόλοιπους Τούρκους. Για τους κρυπτοχριστιανούς επίσης δεν υπάρχουν στοιχεία. Οι ελληνόφωνοι, όμως, Τούρκοι του Πόντου φτάνουν σε κάποιους υπολογισμούς και τις 500.000, πληθυσμό σεβαστό ακόμη και για την πολυάνθρωπη Τουρκία. Επιπλέον, είδαμε πως και οι νεώτεροι επιδιώκουν τη διατήρηση της διαφορετικότητάς τους, ακόμη κι αν ίσως αισθάνονται Τούρκοι. Οι οργανωμένες επαφές με τους Ελλαδίτες αδελφούς τονώνουν την προσπάθεια αυτή. Από την άλλη όμως, το κύλισμα του χρόνου ίσως παρασύρει μαζί του τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ανθρώπων αυτών, ειδικά με τη σύγχρονη ανάπτυξη της επικοινωνίας και των συγκοινωνιών. Επίσης, η μετανάστευση προς μεγάλες πόλεις της Τουρκίας αραιώνει τελευταία τις ελληνόφωνες ομάδες του Πόντου και απειλεί την επιβίωσή τους. Κατά τον Ομέρ Ασάν, οι περισσότεροι που σήμερα μιλούν τα ποντιακά είναι οι ηλικιωμένοι και η γλώσσα μάλλον θα σιγήσει μέσα στις επόμενες δεκαετίες. Όσο, όμως, κι αν εκλείψουν τα εξωτερικά γνωρίσματα της ελληνικότητας των μακρινών αδελφών

μας, κανείς δεν θα ξέρει τι πραγματικά θα κρύβεται στην καρδιά τους, που κανένας διωγμός και καμιά επιβουλή δεν μπόρεσαν να αλώσουν.

Βιβλιογραφία

Πελαγίδης Στάθης, Το κρυπτοχριστιανικό ζήτημα στον Πόντο, Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996.

Πρίντζιπας Γιωργής, Οι κρυπτοχριστιανοί, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.

Φωτιάδης Κώστας, Οι εξισλαμισμοί της Μικράς Ασίας και οι Κρυπτοχριστιανοί του Πόντου, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1993.

Σημείωση

Οι ντερεμπέδες ήταν διάφοροι φεουδάρχες της Μικράς Ασίας, οι οποίοι ουσιαστικά ανεξαρτητοποιήθηκαν από την κεντρική οθωμανική διοίκηση από τις αρχές του 18ου αιώνα. Μετά την εξαφάνιση αυτών των φεουδαρχών τον 19ο αιώνα, ο όρος κατέληξε να χαρακτηρίζει τους μεγάλους κληρονομικούς γαιοκτήμονες στη νότια και την ανατολική Τουρκία, οι οποίοι ασκούσαν “σχεδόν φεουδαρχικά” δικαιώματα πάνω στους αγρότες

Της ΜΑΡΙΑΣ ΜΟΥΖΑΚΗ

Πηγές: ΙΣΤΟΡΕΙΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΩΣ- fdathanasiou.wordpress.com